

А. М. Авраменко

ОМСЬК

ОМСЬК - місто, адміністративний центр Омської області РФ. Знаходиться у пд. частині Зх.-Сибір. рівнини у місці впадіння р. Омь у р. Іртиш. Один із найбільших пром. центрів (осн. галузі - нафтопереробка, хім. пром-сть, машинобудування) і великий транспорт. вузол РФ. Насел. 1,1 млн осіб (2021), серед них росіяни становлять 88,8 %, казахи - 3,4 %, українці - 2 %, татари - 1,9 %, німці - 1,3 %. Пл. 577,9 км². Засн. 1716 як Омська фортеця, що стала головною на Іртис. укріпленій лінії. Від 1760-х рр. - адм. центр усіх Сибір. прикордон. ліній. 1770 до Омської фортеці етаповано 138 укр. козаків, засланих за участь у Коліївщині. Від 1782 - місто, окруж. центр Тобол. намісництва (до 1797) і Тобол. губ. (1804-22, 1839-68), адм. центр Омської (1822-39) та Акмолін. (1868-1918) обл., Сибір. козац. війська (1808-1917), Зх.-Сибір. (1824-82) і Степ. (1882-1917) генерал-губернаторств. Масове переселення безземел. укр. селян до Сибіру, що розпочалося у 1870-80-х рр., значно прискорилося із будівництвом Транссибір. залізниці та запровадженням на поч. 20 ст. Столипінської аграрної реформи. З часом тер. компакт. поселення українців отримала назву Сірий Клин, а О. став його неформал. столицею. Після Лютн. революції 1917 у місті організовано Укр. вільну громаду та філії створ. у Києві допомогових установ, що опікувалися українцями, примусово вивезеними з Галичини й Буковини до Сибіру під час 1-ї світової війни, та укр. військовополоненими - вояками австро-угор. армії, яких утримували тут. Виходила г. «Український голос», наприкінці 1917 сформовано укр. військ. частину - курінь ім. гетьмана П. Сагайдачного (брав участь у боях із більшовиками, наприкінці 1919 після знач. втрат припинив існування). 30 липня - 6 серпня 1917 в О. проведено 1-й Укр. з'їзд Сибіру. Його делегати обрали Гол. укр. раду Сибіру (голова - Г. Концевич, заст. - М. Новосельський) і надіслали свого представника до УЦР у Києві. 8 червня 1918 тимчас. в. о. консула Української Держави в О. призначено провід. місц. укр. діяча Д. Адамовича. На 2-му Укр. з'їзді Сибіру (11-13 серпня 1918) ухвалено рішення вимагати від Сибір. обл.

думи проголошення самостійності Сибіру, реалізації принципу врядування для окремих національностей, створення Сибір. армії. Від 1918 О. був столицею білогвард. уряду адмірала О. Колчака, 1919 у місто вступила Червона армія. Білшовики за допомогою зброй. сили придушили автономіст. прагнення народів Сибіру і наприкінці 1920 встановили у краї свою владу. Від 1925 - округ., від 1930 - рай. центр Зх.-Сибір. краю, від 1934 - обл. центр. За переписом 1926, в О. проживало 6700 українців (3,7 % мешканців). У пд.-зх. частині сучас. тер. області вони становили бл. 40 % мешканців, у деяких р-нах - понад 50 %, зокрема у Павлоград. - 81 %, Полтав. - 73 %, Одес. - 63 %, Таврій. - 58 %. У 1950-х рр. у процесі освоєння цілин. земель чисельність українців у О. зростає і в 1959 склала 31 000 осіб (5,5 % усього насел.). На поч. 1990-х рр. створ. «Сірий Клин» Український культурний центр, що в 2020 був ліквідований Омським обл. судом за адм. позовом обл. упр. мін-ва юстиції РФ. Діяли також місц. громад. організації: «Національно-культурна автономія українців міста Омська», «Національно-культурна автономія українців Одеського району Омської області», «Національно-культурна автономія українців Полтавського району Омської області». Тиск рос. влади проти укр. громад. організацій О. зростає. Так, 2017 місц. священника УГКЦ о. Д. Козака депортовано з РФ за сфабриков. звинуваченням у порушенні міграц. законодавства. Серед відомих уродженців і мешканців О. - фізик П. Талько-Гринцевич, фізіолог О. Кулябко, художники М. Врубель і Ю. Гур'єва, композитор В. Шебалін, співачка Л. Довгань, актори В. Дворжецький і Л. Поліщук, кінооператор В. Панков, Герої Рад. Союзу Анісов і Д. Карбишев.

Фотоілюстрації

Рекомендована література

1. Олесіюк Т. Сіра Україна. Українська дочерня осельча держава в Середній Азії. Женева, 1947;
2. Сергійчук В. Сибір. Сірий Клин // Самост. Україна. 1991. № 4;
3. Ковальчук О. Переселення селян українських губерній Російської імперії на Схід (друга половина XIX ст. - початок XX ст.) // Укр. діаспора. Ч. 1. К.; Чикаго, 1992;
4. Енциклопедія міста Омська: В 3 т. Омск, 2009-11.

Бібліографічний опис:

**Омськ / А. М. Авраменко // Енциклопедія Сучасної України
[Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г.
Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. - К. : Інститут енциклопедичних
досліджень НАН України, 2022. - Режим доступу:
<https://esu.com.ua/article-76070>**

2001-2024 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним
законодавством України
([докладніше](#)).